

A pecsétek fizikai jellemzői

Készítette: Almási Tibor

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Szeged, 2020

A pecsétek fizikai jellemzői

Tartalomjegyzék

1. Viasz- és egyéb pecsétek
 - 1.1. Méhviasz
 - 1.2. Spanyolviasz, ostyapecsét, tintapecsét, szárazbélyegző
2. Fémpecsétek
 - 2.1. Ólompecsétek
 - 2.2. Ezüst- és aranypecsétek
 - 2.3. Magyarországi aranybullák
3. A pecsét alakja és nagysága
4. A pecsét felerősítési módjai
 - 4.1. A függőpecsét
 - 4.2. A rányomott pecsét
 - 4.3. Az átnyomott pecsét
 - 4.4. A befüggesztett pecsét
 - 4.5. A pergamenfarkú vagy lecsüngő pecsét
5. A pecsétkép
 - 5.1. Tróntípusú felségpecsét
 - 5.2. Portrépecsét
 - 5.3. Lovaspecsét
 - 5.4. Egyéb jellegzetes pecsétképek
6. Pecsétmegújítások

Miről szól ez a lecke?

Ebből a leckéből megismerheti a pecsétek fizikai jellemzőit, valamint felerősítésük különböző módzatait, illetve az ezt indokló pecséthasználati gyakorlatot.

A tananyag feldolgozásának időigénye hozzávetőleg 50 perc.

1. Viasz és egyéb pecsétek

Az oklevélre illesztett pecsét anyagaként elsősorban a viaszról, valamint a különféle fémekről kell szót ejteni. Érdekességgként megjegyzendő, hogy a VII–VIII. század időszakából ismertek az arab okleveleken használt agyagpecsétek is.

1.1. Méhviasz

Viaszpecsétet már az ókori rómaiak is használtak. A halvány sárga méhviasz a XVI. századig meghatározó jelentőségű anyaga volt a pecsételésnek. A pecsét jelentésben használt *sigillum* kifejezés eredendően viaszpecsétként értendő. Olcsó volt, jól lehetett formálni és a színezést is megengedte. A színhasználatnak eleinte nem volt jelentősége, idővel azonban hierarchia alakult ki a színek között, ami ugyanakkor országonként eltérő képet mutatott. Franciaországban és Angliában sokáig a zöld színt állították előtérbe, és az örökérvényű iratok megpecsételéséhez csak ezt használták, míg az ideiglenes hatályú oklevelek pecsétjei sárga viaszból voltak. Magyarországon – akárcsak a német területeken – a vörös szín számított előkelőnek, és használata a XV. századra olyan királyi előjoggá vált, amelyben legfeljebb külön kiváltság révén részesülhettek mások is. Mátyás király például hűségükért úgy tüntette ki Pozsony és Sopron várost is, hogy engedélyezte számukra a piros pecsétszín használatát. Ilyen jutalmat magánszemély részére Zsigmond király is adott, amikor 1425-ben engedélyezte Frangepán Miklós részére a piros színű viaszpecsét használatát. A század végén, 1498-ban azután olyan törvényt hozott az országgyűlés (41. tc.), hogy a bárók kiváltságai kibővültek a király kegyéből a vörös pecsétszín használatának engedelmével. Megjegyzést érdemel, hogy levelezésükben a pápák is vörös színű viaszpecsétet használtak.

pecsétviasz és tipáriumok

1.2. Spanyolviasz, ostyapecsét, tintapecsét, szárazbélyegző

A XVI. század végétől a méhviaszt gyorsan terjedő újdonságként kezdte az úgynevezett spanyolviasz háttérbe szorítani. Portugál kereskedők egy sellak nevű természetes gyantát hoztak be Kelet-Indiából, amelyhez terpentint és különféle színezőanyagokat – leggyakrabban piros színt adó cinóbert – kevertek. Ez az anyag fényesebb felületet eredményezett, ezért mutatósabb pecsétek készítését tette lehetővé. Az irathitelesítés terén is szívesebben alkalmazták, mint a méhviaszt, mert rugalmatlanabb volta miatt sérülékenyebb volt annál, ezért a kisebb manipuláció hatására is eltörött. A spanyolviasz a XIX. századig a legáltalánosabban alkalmazott pecsétanyaggá vált. Németföldön az újkorban feltűnt még egy pecsétanyag, amely az úgynevezett ostyapecsétek anyagául szolgált. Ilyenkor lisztből és vízből készített vékony kis korong alakú ostyalapokba nyomták a pecsétnyomót, jellemzően papírborításon – papírfelzeten – keresztül. Használata elterjedtté vált Közép-Európában. Az ostyapecsét egyszerűbb és tisztább pecsételési technika a viaszpecsétnél, talán ennek köszönhető,

hogy a német közjegyzők az okirataik hitelesítésére a mai napig ostyapecsétet használnak. A tintanyomatot hagyó pecsétnyomók a XVIII. századtól terjedtek el. Kezdetben fém volt az anyaguk, amelyet a XIX. századtól fokozatosan a gumibélyegzők váltottak fel. A modernkor újítása az úgynevezett szárazpecsétek használata, amelynek kialakításakor a fém pecsétnyomón lévő éles rajzolatú lenyomatot belepréselik az íróanyagba.

szárazbélyegző és lenyomata

2. Fémpecsétek

Az eddig taglalt, alapvetően puha állagú pecsétanyagok mellett bizánci gyökerekig visszanyúlóan fémpecsétek is előfordultak. A fémpecsét bulla elnevezése átment az ilyen formában hitelesítést kapó iratokra is.

2.1. Ólompecsétek

A fémek közül legtömegesebben az ólmot alkalmazták. Fontos tudni, hogy fémpecsét esetén erős, ellenálló és tartással rendelkező íróanyagra volt szükség, ilyen kívánalmaknak pedig csak a pergamen felelt meg. Az ólom olcsó, könnyen formálható, de súlyos anyag, ezért papíron nem alkalmazható, mert abból könnyen kiszakad. Bizáncban rendkívül elterjedt volt az ólompecsét használata, több mint 50 000 maradt fenn belőlük korunkig. Alkalmazására Franciaországban, Itáliában. Velencében is jócskán akadnak példák, de igazán sűrűn a pápák éltek vele. A szürke, olcsó és jellegtelen ólompecséttel, amelynek feltételéhez szegényes kenderkócot használtak, szerénységüket kívánták hangsúlyozni a pápák, akik hasonló indíttatásból alázatuk kifejezésül „az Istent szolgálók szolgálói”-nak nevezték magukat. Ólompecsét előfordulására néhány magyarországi példa is felhozható. Ezek egyik sokat hivatkozott darabja egy ólompecsét töredéke, amely Orseolo Péter királynak tulajdonítható. A XI. századból Salamon királytól maradt fenn ólompecsét, amely az 1970-s évek elején került elő egy belgrádi ásatás során. A XII. század közepéről II. Géza királyunktól is rendelkezünk fennmaradt ólombullával.

Orseolo Péter magyar király ólompecsétje

2.2. Ezüst- és aranypecsétek

Pecsétanyagként nemesfémeket, ezüstöt és aranyat is használtak, amelyek értéke és előkelősége az iratba foglalt ügy fontosságának adott súlyos kifejezést. Az ezüst előfordulása döntően Bizánchoz kötődik, de esetenként Spanyolországban, Szicíliában és Velencében is akadnak példái. Magyarországon pecsétanyagként nem használtak ezüstöt. Az aranypecsét használata mindig uralkodókhoz fűződik, akik többnyire nagysúlyú ügyekben intézkedő, díszes kiállítású, ünnepélyes megfogalmazású irataikat látták el ilyen megerősítéssel. Először a bazileuszok éltek Bizáncban ezzel az eszközzel, majd velük rivalizálva Nagy Károly is kiadott aranybullát. **A közismert nemzetközi példákhoz tartozik Bizánc és Velence 1082-ben kötött, a kereskedelmi jogok szabályozása tárgyában született államközi szerződése, az ún. *chrysobullon*, amelynek okirata aranypecsétes megerősítést kapott. A német császárválasztás rendjében szerephez jutó hét választófejedelmet meghatározó császári rendelkezés, amelyet 1356-ban IV. Károly császár adott ki, német aranybulla néven lett ismertté, utalva a megerősítésekor rákerült uralkodói aranypecsétre.** Érdeemes megjegyezni, hogy a viasz- és ólompecsétek mindig tömör anyagból vannak, az aranyból és ezüsből készítek viszont csak ritkán tömörek. Esetükben az volt a jellemző gyakorlat, hogy vagy viaszra, vagy belül üres fémvázra került a nemesfémlemez burkolat.

IV. Károly német-római császár aranybullája

2.3. Magyarországi aranybullák

Aranypecsétetes iratokat magyar királyaink is adtak ki. A legelső erre vonatkozó értesülésünk II. Géza királyra vonatkozik. Amikor Abu Hámid al-Garnáti mór kereskedő 1153-ban távozott Magyarországról, beszámolójának tanúsága szerint a magyar király aranypecsétetes levelét vitte magával Kijevbe az ottani uralkodónak. Az első, nemcsak említésből ismert, hanem valóságosan fennmaradt királyi aranypecsét, III. Béla királyé volt, és oklevélről leszakadva őrződött meg. A XIII. századból már több aranypecséttel rendelkezünk, amelyek közül kétségtelenül a leghíresebbek II. András és IV. Béla király aranypecsétetes oklevelei. Ezek sorába tartoznak az úgynevezett Aranybullák 1222-ből, 1231-ből és 1267-ből, amelyek a magyar közjog és alkotmánytörténet fontos és nagyhatású dokumentumai. Rendjükbe számítjuk még a XIV. század közepéről Nagy Lajos király 1351. évi törvényét negyedik Aranybullaként. Megjegyzést érdemel, hogy királyaink aranypecsét alatt jóval többször adtak ki oklevelet annál a négy oklevélnél, amelyeket a köztudat Aranybulla megjelölés alatt tart számon. A híres 1222. évi Aranybullának nincs eredetiben fennmaradt példánya, ezért aranypecsétjét sem láthatjuk. Pontos képzetünk csak azáltal lehet róla, hogy a híres okmány keltéhez közeli időből rendelkezünk II. András királynak más fennmaradt aranypecsétjével. Érdekességként idekíváncozik, hogy 1986-ban egy kutyasétáltató Szegeden, a Boszorkányszigeten véletlenül rátalált Mátyás királynak egy 4 cm átmérőjű egykor függő pecsétként használt tömör aranypecsétjére. Beszolgáltatta a múzeumba, amiért becsületes megtalálóként komoly jutalmat, állítólag 80 000 Ft-ot kapott. Ez akkoriban egy még éppen vállalható minőségű autó árának megfelelő összeg volt.

A Nagy Lajos király által kiadott 1351. évi dekrétum

3. A pecsét alakja és nagysága

Alakjukat és méreteiket tekintve a pecsétek rendkívül változatos megjelenésűek voltak. Az alapformákat illetően elsősorban hármat érdemes kiemelni **legtöbbször előfordulókként**. Ilyenek a **kör alakú pecsétek**, az **ovális pecsétek**, valamint a **pajzs alakú pecsétek**. Utóbbiak formái ezen belül is roppant mód sokfélék lehettek. Az **ovális pecsétek elnevezéseként a monorú vagy mandorla (= mandula) alakú kifejezést is használja a pecséttani** – különösen a régebbi – **szaknyelv**. Ezen leggyakrabban felbukkanó fő típusokon kívül hihetetlen **sokféle más alakzattal is lehet találkozni**, így **szögletes, három- és négyszögű, téglalap formájú, rombusz alakú, öt-, hat- és nyolcszögletű, valamint csücskös kiképzésű, lóhere alakú, szív formájú változatok is akadnak**. A méretek is **szélsőséges határok között mozogtak**. Befolyással volt rájuk a **használt pecsétnyomó, a pecsét anyaga, az íróanyag és az is, hogy milyen célú felhasználásról volt szó**. A **legkisebbek a gyűrűspecsétek**, amelyek rendszerint nem lépnek ki az 1 és 2 cm közötti tartományból. A **legnagyobb méreteket viaszba nyomott pecsétek mutatják**. Itt a **10 cm fölötti nagyság sem tekinthető ritkának**. Ezeket a **jobbára kerek, nagyalakú pecsétformákat cipópecséteknek nevezzük**, minthogy egy cipó aljához hasonlítható átmérőjük, illetve körméretük. Finom megfigyelések jeleznek olyan tendenciákat, hogy a **középkor történeti idejében a pecsétméretek enyhe növekedést mutattak**, illetve hogy **a méretek alakulása valamelyest idomult a társadalmi hierarchiában elfoglalt helyekhez**. Az elég határozottan leszögezhető megállapítás, hogy **jellemzően az uralkodói pecsétek voltak a legnagyobb méretűek**.

Bakócz Tamás bíboros érsek mandorla alakú pecsétje

4. A pecsét felerősítési módjai

Bár elméletileg ötféle pecsétfelerősítési módot szokás elkülöníteni, az alapváltozatok mégis pusztán két megerősítési módban jelölhetők meg; a többi ezeknek valamiféle átmenete. Arra is érdemes utalni, hogy a felerősítési mód megválasztására ugyancsak befolyással volt a pecsét anyaga, az oklevél íróanyaga és a kibocsátás célja. A két alapesetet a rányomott pecsét, illetve a függőpecsét elhelyezése jelenti. Megjegyzendő, hogy viaszból készült pecsét mindkét említett megerősítési formában előfordulhat, fémpecsét viszont csak függőpecsétként használható. Legegyszerűbb először a függőpecsétes felerősítési módot szemügyre venni.

4.1. A függőpecsét

A függőpecsét jellemzően és előfordulásainak a döntő részében pergamen íráshordozóra került, s többnyire az örökérvényűnek szánt, privilegialis iratokat szokták pecsét felfüggesztésével megerősíteni. Ilyen eseteknél megszokott a nagyobb pecsétméretek előfordulása. A felerősítést rendszerint úgy oldották meg, hogy az alsó iratszegélyt visszahajtották – nagyritkán akár többszörösen is –, téve mindezt annak érdekében, hogy az irat elbírja a pecsét súlyát, és ezzel elejét vegyék a megerősítő eszköz ki- vagy leszakadásának. Az ilyesformán megvastagított és megerősített iratszegélyt *plica* vagy *plicatura* elnevezés jelöli. Átfúrással kilyukasztva a *plicát* azon hártvaszalagot, selyem- vagy kendersodratot, illetve bőrszíjat fűztek át, amelynek a két szabad végét belevezették a felhevített viasz belsejébe. A lehűlő, majd megdermedő viasz – miután megszilárdult – közrefogja a felfüggesztő tartóanyagot, és itt nyomták bele az egy- vagy kétoldalú pecsétképet. A pergamen, kivált több rétegben, alkalmas volt nagyobb súlyú pecsét megtartására, még akkor is, ha annak fém volt az anyaga, vagy, ha több, olykor pedig kifejezetten sok pecséttel látták el az oklevelet. A pecsétlenyomat védelméről úgy gondoskodtak, hogy azt valamiféle zsákokskába, vagy védőtokba téve tárolták.

4.2. A rányomott pecsét

A rányomott pecsét alkalmazásakor a meleg viaszt az irat felületére folyatták akár az előlapon, akár a hátoldalon, és abba nyomták bele az egyoldalú pecsétkép előállítására érdekében negatív ábrájú pecsétlenyomat. Annak érdekében, hogy a pecsét ne tudjon könnyen elválni az íráshordozótól, sokszor kis bevágásokat ejtettek az íróanyagon, amelyeken keresztül keskeny hártvaszalagot fűztek át, amelyek szabad végeit vagy összecsomózták, vagy egyszerűen belevezették a lágy viasz belsejébe. Ezáltal erősebb tartást kapott az iraton a rádermedő pecsétanyag. Rányomott pecsétet pergamenen éppúgy alkalmazni tudtak, mint papíron. Minthogy pedig komoly árkülönbség volt a papír és a pergamenhártya között, a rányomott pecséttel hitelesített, időleges hatályú pápens, azaz nyílt okleveleket igyekeztek inkább papírra leírni, a drága pergament pedig a függőpecséttel megerősítendő örökérvényű privilégiumok lejegyzésére hagyták meg. A zárópecsétes okleveleket szintén rányomott pecséttel látták el.

4.3. Az átnyomott pecsét

Az átnyomott pecsét közel áll a rányomott pecsét felerősítési módozatához. Ilyenkor picike keresztet vágtak bele az íróanyagba, majd pedig a bevágást négy sarokra visszahajtották, és ezáltal egy kis négyzet alakú ablak, lyuk keletkezett az íráshordozón. Oda csorgatták a megmelegített viaszt, aminek egy részét átnyomták a résen. A *typarium* viaszba nyomásakor a pecsétanyag az íráshordozó mindkét oldalán szétterült, illetve szétlapult, megdermedése után pedig két oldalról közrefogva a hártvát vagy a papírt, az ilyesforma felerősítés megakadályozta a pecsét elválását az íróanyagtól. Abban az értelemben, hogy kétoldalú ellapított szabad felülete van, az átnyomott pecsét rokonítható a függőpecséttel, maga az elhelyezési és pecsétképzési mód viszont a rányomott pecsétéhez teszi hasonlónak.

4.4. A befűggesztett pecsét

A befűggesztett pecsét ugyancsak egy köztes, átmeneti felerősítési módozat. Ez esetben 2–2 bevágást tesznek egymással szemben az íróanyagba, amelyeken át keresztbe tartó irányban szélesebb pergamencsíkot vezetnek át és szabad végeit belevezetik a lágy viaszba, amelynek köszönhetően a pecsét hozzásimul az írófelülethez, de azon nem a rátapadás rögzíti, hanem a befűggesztésére szolgáló átfűzött hártvaszalagok. Ilyen rögzítés mód tartja Dávid herceg tihanyi adománylevelén Szent László király mára már igencsak megkopott felületű viaszpecsétjét.

4.5. A pergamenfarkú vagy lecsüngő pecsét

A pergamenfarkú vagy lecsüngő pecsét szintén a függő és a rányomott pecsét közötti átmenetet megtestesítő felerősítési mód. Alkalmazásakor az íróanyag alsó széléből mindkét oldalról széles téglalap alakú darabokat vágnak ki, középtűt hagyva mindössze egy hosszabb vékony sávot, amely egy tagban maradt az íróanyag felső részével, így annak vele összefűgő lecsüngő farka lett. Erre a farkra helyezték el a rányomott pecsétet. Bár ekként a pecsét elhelyezkedése, lecsüngő kinézete a függőpecsét rátételét imitálta, valójában a felerősítési forma a rányomott pecsétékével egyezett. Ez utóbbi felerősítési módozat elsősorban Nyugat-Európában volt elterjedt.

5. A pecsétkép

A pecsétfelületre kerülő ábrázolásnak abban az értelemben volt különösen nagy a jelentősége, hogy a társadalom döntő többségét alkotó írástudatlanokra elsősorban az anyagi valóságában megfogható pecsét képi információja volt képes hatást gyakorolni, nem pedig az oklevél megérthetetlen betűrajzolatai vagy éppen a pecsétfelirat. Ha a képből felismerték szemléltető a pecséttulajdonost, annak fizikai jelenlétét érezhették magukhoz közel a pecséten keresztül. A rajtuk elhelyezett ábrázolás alapján a pecsétek lehettek egyoldalúak (*sigillum simplex*) vagy kétoldalúak, azaz kettőspecsétek (*sigillum duplex*). Utóbbi jellemzően a függőpecsétek esetén fordul elő, bár elvben az átnyomott pecsétéknél is megvan az ábrázolást megengedő két szabad pecsétfelület. A rányomott, befűggesztett és pergamenfarkú pecséték csak egyoldalúak lehetnek. Magyarországon kettőspecséttel elsősorban az uralkodók rendelkeztek, ám kezdetben a királyi pecsétek is csak egyoldalúak voltak, illetve ha volt is mindkét oldalukon veret, eleinte az nem jelentet többet, mint hogy a pecsétábrát és a feliratot két külön oldalon jelenítették meg. Mindkét oldalon szöveget és képi ábrázolást is egyszerre mutató kettőspecsétek a XIII. század elejétől – Imre majd pedig II. András királyok idejétől – váltak rendszeresekké. A királyi kettőspecsétek mintájára azután a XIII. század első felében más pecséttulajdonosok is használni kezdték kettőspecséteket. Ebből az időből való a székesfehérvári latinok, továbbá Gyula nádor kettőspecsétje is.

A pecsétképet illetően három alapváltozat létezett. Előfordult, hogy csak ábrát mutatott a pecsétkép, előfordult, hogy csak feliratot tartalmazott, a legfejlettebb forma esetén pedig ábra és szöveg egyidejűleg jelent meg a pecsét valamelyik, vagy éppen mindkét oldalán. Az első két forma sűrű példái tanulmányozhatók korai, XI–XII. századi pecsétjeinken. E téren a királyi pecsétek sem nagyon mutatnak sokkal többet, hiszen egyik oldalukon jobbra trónon ülő uralkodó látható, a másik oldalon pedig a pecséttulajdonos neve, címe. A XIII. századtól viszont – nyilván az írásbeliség súlyának a megnövekedése miatt – sokkal kidolgozottabb, szebb, részletgazdagabb pecsétábrázolások tűnnek fel akár a képi megjelenítés, akár a felirat tekintetében. Imre király, majd II. András kettőspecsétjének előlapján a király képe látható, a feliratban pedig uralkodói címe, míg a hátlap a vágásos királyi címert ábrázolja a lépegető oroszlánokkal, a felirat pedig elárulja, hogy kié a pecsét. Kettőspecsét használata esetén külön pecsétnyomó tartalmazta ez egyik, külön pecsétnyomó pedig a másik oldalt. Megjegyzendő, hogy a képi ábrázolásban kölcsönös serkentő hatások érvényesültek a címer- és pecséthasználattal időben nagyjából párhuzamban végbemenő elterjedése között, így a pecsétábrák gyakorta merítenek a heraldikai motívumokból, vagy érintkeznek azokkal.

5.1. Tróntípusú felségpecsétek

Néhány általánosnak mondható pecsétkép-típust számba véve elsőként a tróntípusú felségpecsétek érdemelnek szót. Ezeken jobbra trónon – vagy trónpadon, vagy trónszékben – látható a koronás uralkodó ülő alakja, továbbá fő hatalmi jelvényei. A XIV. században már az ábrázolás részletei is finoman kidolgozottak, ami kedvezett a vésetben az apró titkos azonosító jelek elhelyezésének. Fontos tudni, hogy a figurák stilizáltak, egyedi vonásokat a képi ábrázolásban főleg keresni. A feliratot a XIV. századig jellemzően *maiuscula* betűkkel írják, a XIV. században viszont megjelennek a *minusculák* is a felirati szövegekben. Az írástechnika és a sűrűn előforduló rövidítési formák az epigráfia megoldásaival rokonítják a pecsétfeliratokat.

5.2. Portrépecsétek

Szintén gyakran lehet találkozni az úgynevezett portrépecsétekkel, amikor a pecséttulajdonos alakját igyekeztek az ábrázolásban megjeleníteni. Itt sincs szó semmiféle „fényképszerű”, egyedi vonások visszaadása iránt is érzékenységet mutató megörökítésről. Uralkodóváltás esetén előfordult, hogy csak a név változott meg a feliratban, de a címek és a portré is úgy maradt változatlanul, ahogyan az már az előd idejében is látható volt. Az élethű ábrázolásra való törekvés legfeljebb olyan értelmű kifejeződést kapott, hogy a hosszan trónon ülő uralkodók pecsétváltásai alkalmával például a szakállviselés változásában érzékeltették a korosodást. Ilyesmi megfigyelhető történetesen Zsigmond király különböző időkből származó pecsétképein. A portrépecsétek ábrázolhatnak fej- vagy mellképet, egész alakot – ülve, állva, térdelve –, olykor pedig lovasként láttatják a pecséttulajdonost.

5.3. Lovas pecsétek

Az úgynevezett lovas pecsétek használata Magyarországon XIII. századi előzmények nyomán különösen a XIV. század idején vált a világi méltóságok körében népszerűvé, köszönhetően a lovagi eszme és értékvilág erősen ható divatjának. Az ábrázolás központi alakjaként ilyenkor a pecséttulajdonos lovon ülő figurája tűnik fel teljes páncélzatban.

5.4. Egyéb jellegzetes pecsétképek

A pecsétképek jellegét nagyban befolyásolta a pecséttulajdonos világban betöltött státusa és társadalmi hivatása. Az egyházi pecsétek képei jellemzően vallási motívumokra épülnek, ilyen jellegű szimbólumokból és ikonográfiai tartalmakból építkeznek. Sűrűn jelenítik meg a védőszentjeiket, amivel legtöbbször az írásbeliség terén meghatározó fontosságú hiteles helyek pecsétjein szembesülhetünk. A városi pecsétek pecsétábrái jellemzően sematikus városképi elemeket, épületeket, falakat, kapukat, bástyákat, tornyokat mutatnak. Történt már utalás arra, hogy gyakori érintkezések fedezhetők fel a címerábrázolás és a pecsétképek között. A pecsétképek kialakításában mindenkit az a jellemző igyekezet vezetett, hogy olyan jól felismerhető, egyéni jellegű pecsétképet használjon, amelyet nehéz utánozni. A hamisítások megnehezítése érdekében kialakított gyakorlat volt nehezen észrevehető titkos jelek elhelyezése a pecsétképben. Ilyenek gyanánt főként apró csillagokat, Holdat, Napot igyekeztek elrejteni a képben. Mindezek ellenére sem lehetett azonban a hamisítókat a visszaélésektől eltántorítani.

6. Pecsétmegújítások

A pecséteket időnként megújították. Voltak olyan helyzetek, amelyek természetes következményként gyakoroltak kényszert új pecsét vésetésére és bevezetésére. **Ilyen kényszerként kezelték a régóta használatban lévő pecsétek elkopását.** Az is előfordult, **hogy elveszett a pecsét, és ez indokolta új pecsételő eszköz igénybe vételét.** Olyankor sem volt ez másként, amikor pecséttel kapcsolatos visszaélésekre, jelesül ellopására vagy hamisítására derült fény, ami az addigi pecsét bevonásával, összetöretésével és megsemmisítésével is együtt járt. Végezetül **esetenként a címváltozások tették kívánatossá a pecsétcserét, főként az uralkodói címbővülések.** Jó példa erre Zsigmond király esete, aki magyar királyként kezdte uralkodói pályáját, majd német-római király, később cseh király is lett, utolsó néhány évében pedig a német-római császári címnek is a birtokába került, e változások pedig időről-időre alapos okául szolgáltak új pecsétek használatba vételének.